

Nacionalinė mokslinė konferencija *Priešaušrio mokslas, kultūra ir švietimas*, skirta Lauryno Ivinskio 200-osioms gimimo metinėms

DIANA ŠILOBRITAITĖ

Lietuvių kalbos institutas

2010 m. lapkričio 25–26 d. Lietuvių kalbos institute vyko Nacionalinė mokslinė konferencija *Priešaušrio mokslas ir kultūra*, skirta Lauryno Ivinskio 200-osioms gimimo metinėms, kurią surengė Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centras.

Konferencija vyko dvi dienas. Pirmąją konferencijos dieną buvo skaitomi pranešimai.

Didžioji dalis pranešimų buvo apie L. Ivinskį ir jo terminologinę, leksikologinę, leksikografinę ir literatūrinę veiklą. Penki pranešėjai kalbėjo apie L. Ivinskio terminologinį darbą, įvertino jo darbų reikšmę lietuvių kalbai. Albina Auksoriūtė apžvelgė L. Ivinskio sudarytus ir sukurtus lietuviškus mineralų, augalų ir grybų vardus. Pranešėja pabrėžė, kad mokslo terminus L. Ivinskis neretai kūrė pats, nes apie kai kuriuos astronomijos, geografijos, botanikos ir kitų gamtos mokslo dalykus jis lietuviškai rašė pirmasis.

Vienažodžių ligų pavadinimų kilmę ir darybą L. Ivinskio kalendoriuose nagrinėjo Palmira Zemlevičiūtė. Pranešėja atkreipė dėmesį, kad jau pirmajame L. Ivinskio kalendoriuje yra skyrelis apie ligų gydymą, kuriame duodama patarimų, kaip gydyti infekcines, chirurgines, traumatologines, kvėpavimo organų, virškinimo organų, ausų, gerklės ir kitas žmonių ligas. Ji pastebėjo, kad didžioji dalis nagrinėjamų vienažodžių pavadinimų yra lietuviškos kilmės žodžiai.

L. Ivinskio kalendorių statybos terminus aptarė Robertas Stunžinas. Pranešėjas kalbėjo, kad didžioji dalis L. Ivinskio praktinių patarimų skyreliuose pateiktų terminų yra lietuviški, daugiausia terminologizuoti gyvosios kalbos žodžiai, tačiau pasitaiko ir skolinių (slavizmų, germanizmų), ir hibridų.

Zofija Babickienė nagrinėjo L. Ivinskio 1861 metų kalendoriaus darinius (priesagų, priešdėlių ir galūnių vedinius bei dūrinius).

Jonas Klimavičius kalbėjo apie L. Ivinskio naujadarą *nuokana*. Pranešėjo teigimu, šis naujadaras yra Lauryno Ivinskio galūnės vedinys iš liet. žem. *nu-kānóti* 1. tr. „nukamuoti, nužudyti, užmušti“, kurį perėmė Povilas Matulionis ir perdavė šiuolaikinei nomenklatūrai.

Apie L. Ivinskio leksikografinės veiklos ir leksikologinių studijų santykį kalbėjo Ona Kažukauskaitė.

Tomas Petreikis apžvelgė L. Ivinskio *Metskaitlių* platinimą Žemaitijoje. Platinimo istorijoje pranešėjas išskyrė du esminius etapus: 1846–1851 m. L. Ivinskis buvo *Metskaitlių* rengėjas ir leidėjas, 1855–1864 m. – tik rengėjas.

Apie šviesią L. Ivinskio asmenybę kalbėjo Danutė Petkevičiūtė. Remdamasi neseniai surasta archyvine medžiaga, pranešėja pateikė naujų biografijos faktų, kurie giliau atskleidė L. Ivinskio asmenybę. Pranešėja taip pat atkreipė dėmesį į taisytinus prieš porą dešimtmečių išleistos monografijos *Laurynas Ivinskis* (1988 m.) faktus.

Genealogijos ir asmeninius bruožus išsamiai aptarė Antanas Ivinskis. Jis nurodė, kad pirmųjų lietuviškų kalendorių sudarytojo ir leidėjo Lauryno Roko Ivinskio genealogijai medžiagos teikia Lietuvos valstybės archyvo saugomi gimininių bajorystės dokumentai, o šios giminės ištakas atskleidžia lenkų autorių parengti kilmingųjų, riterių giminių žinynai, herbynai ir įvairūs enciklopediniai leidiniai.

Ilona Čiužauskaitė apžvelgė literatūrinį L. Ivinskio kelią. Pranešėja pabrėžė pirmųjų lietuviškų kalendorių svarbą, išryškino svarbiausius publicistikos, grožinės kūrybos ir vertimų bruožus. Ji atkreipė dėmesį, jog L. Ivinskis bene pirmasis lietuvių literatūroje kėlė kalbos kultūros klausimus, siūlydamas vengti įmantrumo, siekti minties paprastumo.

Džiuljeta Maskuliūnienė analizavo grožinę L. Ivinskio kūrybą, publicistikos tekstus, vertimus ir pateikė apibendrinantį L. Ivinskio didaktinių kūrinių modelį.

Keturi pranešėjai kalbėjo apie kitus reikšmingus priešaušrio veikėjus ir jų nuveiktus darbus. Danguolė Mikulėnienė pateikė įdomios informacijos apie žymų lietuvių tarmėtyrininką Joną Jušką. Pranešėja teigė, kad aprašydamas lietuvių tarmes J. Juška rėmėsi savo paties kelionių įspūdžiais. Ji atkreipė dėmesį, kad J. Juškos lietuvių tarmių klasifikacijoje nesikliaujama

vien administraciniu teritoriniu principu, būdingu ankstesnėms lietuvių kalbos gramatikoms.

Vilija Sakalauskiene pranešime apžvelgė Antano Juškos lietuvių–lenkų kalbų žodyno žodžius, padarė išvadą, kad A. Juška pirmasis ėmė užrašinėti gyvosios kalbos žodžius iš tarmių ir tvarkyti tokią turtingą šnekamosios kalbos semantiką.

Birutė Triškaitė aptarė rankraštinius *Clavis Germanico–Lithvana* sudarytojo įrašus Danieliaus Kleino giesmyne *Naujos giesmju knygos*. Jos pranešimo tikslas buvo įrodyti, kad šių rankraštinų giesmių perrašytojas – Mažojoje Lietuvoje parengto vokiečių–lietuvių kalbų žodyno *Clavis Germanico–Lithvana* sudarytojas, dėl kurio identifikavimo kol kas nėra vieningos nuomonės.

Vilma Zubaitienė kalbėjo apie Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno lietuvių–vokiečių kalbų žodyno *Wörterbuch der Littauischen Sprache* (1851) neleksikografinius šaltinius. Be pagrindinių šaltinių, kurie nurodomi žodyno pratarėje, pranešimo autorė nurodė ir kitus – gramatikos, spausdintus ir rankraštinius dainų rinkinius.

Antrąją konferencijos dieną buvo suorganizuota išvyka į atmintinas L. Ivinskio vietas Žemaitijoje – į Kuršėnų kalendorių muziejų, Žemaičių vyskupystės muziejų Varniuose ir Oginskių kultūros istorijos muziejų Rietave. Taip pat išleistas konferencijos tezių rinkinys ir programa, išspausdintas reklaminius plakatas, Lietuvių kalbos institute surengta L. Ivinskiui skirta paroda.

Gauta 2010-12-20

Diana Šilobraitė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas dianas@lki.lt